

РЕЦЕНЗИЯ

КОНКУРС ЗА ЗАЕМАНЕ НА АКАДЕМИЧНА ДЛЪЖНОСТ „ДОЦЕНТ“

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.5. Обществени комуникации и информационни науки
(Книгознание, библиотекознание и библиография – Организация и управление на библиотеките)

Рецензент: проф. Оля Борисова Харизанова, доктор на философските науки

Настоящата рецензия е във връзка със заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД-38-331/18.05.2018 г. и решение на Факултетния съвет на Философски факултет от 08.05.2018 г. (протокол № 11). За участие в конкурса е подал документи само един кандидат – гл. ас. д-р Анета Дончева Дончева. За рецензия в срок са предоставени всички необходими документи. Предоставените документи и материали са в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав, Правилника за неговото прилагане и съответния Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“.

ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА КАНДИДАТА

Кандидатката в конкурса за „доцент“ д-р Анета Дончева е завършила висше образование (ОКС магистър) по библиотечно дело (информационни науки) във Висшия институт за култура в Санкт-Петербург (Русия) през 1981 г. Преди това, в периода 1976–1978, се е обучавала в полувисшия институт по библиотечно дело (по-късно Колеж по библиотечно дело, София). През 2014 г. успешно е защитила дисертация за образователна и научна степен „доктор“ (катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика, Философски факултет, СУ). Владее немски, английски и руски език.

Трудовата си кариера д-р Анета Дончева е започнала като методист в отдел „Методичен“ в библиотека „Дора Габе“ (гр. Добрич, 1981–1985). В следващите години е заемала различни длъжности в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ):

- 1985–1991 – научен сътрудник в Научно-методичен център;
- 1991–1994 – ръководител на Научно-методичен център;
- 1994–1996 – научен сътрудник в Център за библиографска информация;
- 1996–2003 – ръководител на отдел „Библиотечна координация и връзки с обществеността“;
- 2004–2016 – заместник-директор на НБКМ; в това време ръководи библиотечната дейност, отговаря за международната дейност и работата по проекти и програми.

От 20.06.2016 г. е главен асистент към катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ (Философски факултет, СУ) по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки. В това си качество към момента преподава следните курсове:

- Библиотекознание;
- Организация и управление на библиотеките;
- Организация и управление на информационните ресурси;
- Библиотечен мениджмънт.

Дългогодишен е опитът на д-р Анета Дончева: (а) като библиотекар-експерт в различни библиотечни дейности – краезнание, справочно-библиографско обслужване, библиотечен маркетинг, връзки с обществеността, библиотечна организация, методическа дейност и др.; (б) в областта на научните и практическите изследвания по библиотечното дело – законодателство и нормативни актове, стратегии и планове за развитие на библиотечния сектор, библиотечна организация и управление и др.; (в) в администрирането и ръководенето на библиотека и библиотечни дейности.

От 1993 г. до момента е участвала в множество проекти (на национално и на международно ниво), сред които:

- 2017 – член на екип по изследователски проект на СУ „Оценка на информационната стойност на уеб сайтовете на регионалните библиотеки в България. Конструирание на препоръчителен модел на уеб сайт, отразяващ резултатите от дейността на регионалната библиотека“;
- 2009-2011 – ръководител на проект BG0046 „Дигитализация и запазване на писменото наследство на България“ (Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство, ФМ на ЕИП);
- 2007-... – ръководител на проект „Виртуална библиотека-България“ (Българо-словенски проект за изграждане на Единна национална библиотечно-информационна система);
- 2008-2009 – ръководител на проект TELPlus в рамките на Програма eContentPlus на Европейската комисия;
- 2007-2009 – ръководител на проект „Дигитална библиотека“ на НБКМ;
- 2007-2008 – координатор на проект „Дигитални архиви и документи: популяризиране, изучаване, съхранение“ (ДАПИС),ФНИ;
- 2009-2012 – координатор на проект „Ръкописни и документални паметници от българските земи XIII-XVII в.“, ФНИ;
- 1997- 2003 – координатор на проекти на НБКМ; международни прояви на НБКМ – конференции, срещи, изложби; международно договаряне на НБКМ;
- 1993-2003 – участие в национални проекти и програми за библиотеките (проект НАБИМ на МК и Фондация „Отворено общество“; проект „Библиотечно законодателство“ на СБИР и Американски център – София; проект „Периодични издания за библиотеките“ на Центъра за изкуства Сорос; участие в международни програми за библиотеките – Проект LIBECON; проект „Правна регулация за библиотеките в България“, съвместно с Британски съвет – София и др.).

Познавам кандидатката лично като колежка, с която работим заедно в катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“. Като преподавател в СУ тя бързо успя да привлече симпатиите на студентите, да ги завладее в учебните си часове, да бъде желан консултант при решаването на образователни проблеми. От друга страна, сред професионалните и научните среди е известна като специалист с отлични организационни умения, като дългогодишен ръководител на различни организационни структури; с умение за ръководене на екипи, придобити от работата в различни колективи и експертни групи; с отлични комуникационни умения, придобити от дългогодишен професионален и административен опит като ръководител на дейности, свързани с външните и международните връзки на Националната библиотека на България.

ОБЩО ОПИСАНИЕ НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ

Научните и научно-приложните публикации на д-р Анета Дончева за периода 1983–2018 наброяват общо 75. От тях 22 публикации са от 2010 г. до сега. За участие в конкурса кандидатката е представила 31 публикации. По-долу следва кратко представяне на трудовете за участие в конкурса.

1. Основният монографичен труд, който д-р Анета Дончева е предоставила за оценка, е в областта на управлението на библиотеките (библиотечен мениджмънт) и управлението на библиотечния сектор. Трудът е със заглавие „*Библиотечната инфраструктура в България*“ (под печат в срок до 30.09.2018 г.; приет и препоръчан за отпечатване то катедрения съвет на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“, СУ).

Монографията представя в аналитичен вид получени резултати от проведено изследване на библиотечната инфраструктура в България. Осмислена и доказана е нарасналата необходимост от периодично измерване на резултатите от дейността на библиотеките във връзка с променената макросреда, отличаваща се с:

- нови и бързо развиващи се информационни и комуникационни технологии (ИКТ);
- голяма конкурентост на информационния пазар и появата на нови информационни стоки и услуги;
- значими демографски трансформации и промяна в потребностите на потенциалните потребители;
- реформи за демократизиране на образователната система;
- поява на виртуални общности и специфично поведение на участниците в тях;
- промени в глобалната икономика и нови правила в разходването на публични средства.

Изследването се основава на авторска методика, съдържаща прецизиран понятиен апарат, класификация на видовете библиотеки и корпус от критерии за изследване на библиотечна инфраструктура. Безспорен успех на труда е това, че в него са представени и анализирани много статистически данни – и от официалната статистика (НСИ), и от направените през последните години проучвания на библиотеките в България. Прегледани и обработени са голямо количество научни и приложни публикации в областта на библиотечното дело. Анализирани са нормативната уредба и водените политики в разгледаните периоди от развитието на библиотечната инфраструктура. Тук следва да се има предвид, че базите от данни за библиотечната система у нас се отличават с непълнога и негарантирана достоверност. Освен това се събират за много малък брой библиотеки. От тази гледна точка трудът допълва наличните данни и е особено ценен за професионалната общност.

2. В областта на общото библиотекознание, организацията и управлението на библиотеките д-р Дончева има поредица от публикации.

Една от тях е монографията *„Видове библиотеки при промяна на парадигмата на библиотечната теория и практика“* отразява съществените резултати от дисертационния труд на авторката. В този труд за първи път в България се извеждат нови факти в подкрепа на тезата за промяна на парадигмата на библиотечната теория и практика. Чрез авторска методика, включваща система от критерии и анализ на източници, д-р Анета Дончева откроява и систематизира спецификата на промените в българските библиотеки от началото на 21. век. Аргументирани са настъпващите трансформации в различните видове библиотеки. Анализирани са основните тенденции в развитието на отделните видове библиотеки и връзките между тях. Описани са новите технологични модели при прехода към т. нар. библиотеки на бъдещето. Изследвани са новопоявилите се видове и тяхното отличие от досегашните.

В същата област е и статията *„Характеристика на вида „национална библиотека“ и съвременни тенденции в неговото развитие“*. Тя е във връзка с продължаващата дискусия в професионалните среди относно перспективите пред националните библиотеки в 21. век. В разработката акцент е поставен върху необходимите изменения в работата на която и да е национална библиотека, включително технологичните промени и променените задачи, състава на колекциите, появата на нови и усъвършенстването на стари услуги.

Други публикации в тази област са наръчникът на библиотекаря *„Организация и управление на работата в обществената библиотека“* (съавтор Александър Димчев) и *„Учебник по библиотекознание и библиотечен мениджмънт“* (съавтори Ваня Грашкина-Минчева, Елена Георгиева). Те са създадени за нуждите на обучението на български библиотекари. И двете разработки предлагат систематизирано изложение по важни групи от логически свързани специални учебни дисциплини, част от задължителната професионална подготовка. Могат да се ползват и като ръководство в сферата на организацията и управлението на библиотеките.

3. В областта на нормативна уредба за библиотеките д-р Анета Дончева работи от началото на своята професионална кариера. След промените от 1989 г. тя има принос в създаването на голяма част от нормативните документи за българските библиотеки – проекти за закони, наредби, стандарти и др. Основните ѝ публикации в тази област са свързани с хармонизирането на европейските политики за научен подход в библиотечното дело, прилагането им в нормативната уредба в България, както и с въвеждането на добрите практики в тази област.

Относно нормативната уредба за участие в конкурса са представени две публикации: третото издание на *„Сборник с нормативни документи за библиотечното дело в България“* (съавтор Александър Димчев) и *„Проектът за закон за Националната библиотека като неразделна част от библиотечното законодателство в страната“*. В тях са разглеждани проблеми на библиотечното законодателство в страната, включително хронология на работата по разработването на библиотечни закони у нас.

4. В областта на управлението на библиотеката (библиотечният мениджмънт) и управлението на библиотечния сектор публикациите на д-р Анета Дончева насочват вниманието върху няколко съществени проблема, а именно:

– Националната библиотечна и информационна политика, стратегиите за развитие на библиотеките и библиотечните мрежи, администрирането и ръководството на библиотеките и библиотечните дейности.

Освен основния монографичен труд, предоставен за конкурса (*„Библиотечната инфраструктура в България“*, описан тук в т. 1), в тази област е статия *„Развитие на библиотечната инфраструктура в България“*, предшестваща хабилитационния труд. В друга разработка със заглавие *„Възможности за сътрудничество между националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и*

публичните библиотеки“ се анализират промените, които са настъпили след 1990 г., повлияли върху връзките между националната и обществените библиотеки. В следваща публикация „*Национално съгласие за динамичното развитие на библиотеките*“ авторката повдига въпроса за националното съгласие относно дългосрочността на реформите и структурирането на библиотечната система в полза на гражданите. В друга статия, назована „*Стратегически приоритети на българските публични библиотеки на благо на съвременните читатели*“, е отразен опитът на д-р Дончева в работата с обществени библиотеки. Разработката е представена на Националния форум „Библиотеките днес“ (2016) на Фондация „Глобални библиотеки – България“. В нея е отразено виждането на авторката за съвременната роля на обществената библиотека като важен източник на знания, пространство за обучение, култура и социална комуникация.

5. Съществена част от работата на д-р Анета Дончева е свързана с международното сътрудничество на библиотеките. В тази област са представени две публикации, разкриващи нови инициативи за сътрудничество на Националната библиотека на България.

Публикацията „*Регионалното сътрудничество на националните библиотеки*“ (съавтор Д. Кръстева) е посветена на инициативата за осъществяване на проекти със сродни културни институции в страните от Югоизточна Европа, създаването на Асоциация на националните библиотеки от Югоизточна Европа, достигането до подписване на споразумение и общ интернет портал. Във втората публикация „*Участие на Народната библиотека в международни професионални инициативи*“ се разглеждат важни направления, в които се осъществява международната дейност на НБКМ в променените условия след 1989 г. и търсенето на нови възможности за участие в различни проекти и програми до влизането на страната ни в ЕС. Коментират се проблеми на двустранните отношения и двустранните договори за сътрудничество с националните библиотеки в Европа и света.

6. По проблемите на управлението на библиотеките и по-конкретно мениджърската роля и необходимите умения за библиотечен мениджмънт в България няма много публикации. За участие в конкурса д-р Дончева предлага две публикации в тази област.

Двете публикации са част от сборника „*The library and the woman*“. В тях се разкриват резултати от участие в Програмата „Мост между цивилизациите“ (България – ИР Иран), финансирана от Фондация „Отворено общество“: „*The Woman, The Library and the Bridge between Civilizations*“ и „*The Woman – Librarian and Manager*“. В статиите се акцентира върху проблемите на участието на жените в управлението, в което те внасят своите уникални способности, умения, навици, стил на делово поведение, свой почерк при вземането на решения. Коментират се някои статистически данни за положението на жените в обществото и управленската сфера; съществуващите бариери за кариерата пред жените – културни, образователни, юридически, а също така исторически и психологически. Разкриват се особеностите на стила на жените в управлението.

Същите интереси и мотиви са продиктували и написването на статията „*Директорът на една съвременна европейска национална библиотека*“. Тя е посветена на проф. Боряна Христова – директор на НБКМ от м. май 1998 г. до м. май 2016 г. и положените от нея усилия за развитие на този важен културен, образователен и информационен институт.

7. Следваща проблемна област в която д-р Дончева публикува трудове е разновидностите библиотечен мениджмънт. Тя прави опит да разкрие едно ново съдържание на мениджмънта, както и особеностите му в съвременната библиотека, което малко се дискутира в професионалните среди. Статията „*Мениджмънт на разнообразието в библиотеката*“ разглежда какво включва понятието разнообразие и какви са ползите от разнообразието в една организация, особено в библиотеките. Отчитайки сериозните организационни промени днес, в статията са представени областите, в които работи мениджмънта на разнообразието в библиотеките.

Публикацията „*Библиотечният персонал в Националната библиотека – гледната точка на един мениджър*“ разглежда човешките ресурси като съществен елемент от функционирането на библиотеката. Авторката защитава мнението, че тяхното добро управление е изключително важно за реализирането на стратегически цели. Развитието и подкрепата на персонала се разглеждат и като ключови ресурси, и като фактор за осъществяване на дейностите.

8. Друга проблемна област е свързана с въвеждането на ИКТ в библиотеките и по-конкретно налагащите се нови организационни изисквания, свързани с необходимото време, ресурси, професионални умения и контрол на процесите. Тези проблеми са засегнати в статията „*Наложителни промени в структурата на Националната библиотека в ИО*“. В нея се разкриват предпоставките за промени в НБКМ, продиктувани най-вече от реализирането на проекта „Виртуална библиотека – България“, изграждането на Единна национална

библиотечно-информационна система, дейностите по дигитализация на колекциите на НБКМ и създаването на Дигиталната библиотека. Описани са основните процеси при осъществяване на промяната – технологични, структурни и др. Споделени са проблеми и най-честите причини за възникването им при организационни изменения в библиотеката.

9. Публикацията *„Наблюдения върху формалните и неформалните отношения в организационната култура на библиотеката“* е в областта на организационната култура. Тя също е посветена на малко изследвана страна на организационната култура, свързана с неформалния живот в организацията и неформалните отношения между служителите. Авторката очертава съществуващите във всяка организация две системи на отношенията – създадени от предписаните процедури, които могат да бъдат институционно санкционирани и рационални, както и такива, възникнали спонтанно в определени групи на основа на различни видове връзки, негласна договореност и др. под. В случая като база за наблюдение е използвана Националната библиотека.

10. В областта на организация на библиотеките публикациите на д-р Анета Дончева се отнасят до различни аспекти – от административната организация, през организацията на ресурсите до разкриване на капацитета на библиотечния отрасъл.

Относно библиотечните колекции за оценка по конкурса е представена публикацията *„Ориенталските колекции на Националната библиотека в контекста на процесите по опазването на националното книжовно културно наследство и достъпа до него“* (съавтор Цветанка Панчева). В нея са разкрити проблемите при изграждането на висококвалифицирани и мотивирани специалисти в тази област – първият свързан със специфичната и рядката квалификация на специалистите и тяхната научна подготовка, вторият – с постоянната необходимост от повече специалисти, поради големите обеми от документи, които се обработват.

Проблемът за повишаване капацитета на библиотечния отрасъл относно въвеждането на нови технологии (по-конкретно ИКТ) авторката разглежда като пряко свързан със съвременните библиотеки, с трансформациите в техните цели, задачи и услуги. В тази проблемна област д-р Дончева е публикувала няколко статии: *„Проект за Дигитален център на българската национална библиотека“*; *„Политика на националната библиотека на България за опазване на културното и историческото наследство чрез интензивно развитие на информационните и комуникационни технологии“* (съавтор Боряна Христова); *„Участие на Националната библиотека в международни проекти за дигитализация. Необходими стъпки за интегриране на България в европейското начинание „Еуропеана“*, (съавтор Цветанка Панчева); *„Дигитална библиотека на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“: Проект BG0046 – Дигитализация и запазване на писменото наследство на България“* (съавтор Цветанка Панчева). Статиите проследяват елементите и организацията на проекта за въвеждане на процеси за цифровизация, създаването на Дигитален център в НБКМ, реализирането на програма за реформи в технологиите, опазването на културно-историческото наследство чрез съвременни ИКТ и др. По тази проблематика е и една друга статия със заглавие *„Проектът „Виртуална библиотека – България“: нови перспективи и нови шансове“*, в която се акцентира върху модернизирането на българските библиотеки като центрове на знанието в информационното общество.

11. Библиотечната статистика и представянето на резултати от дейността на библиотеките е област, в която д-р Дончева публикува активно.

По тази проблематика за участие в конкурса тя представя статията *„Актуалната библиотечна статистика“*. Разработката е посветена на проблемите, свързани с необходимостта от реформа в библиотечната статистика у нас, нарастващата нужда от изследвания и сравнителни анализи. Статията съдържа новаторски модел, презентирани от авторката на Националната кръгла маса *„Стандартизацията в библиотеките“* (20-21 октомври 2016 г.) в София.

За участие в конкурса д-р Анета Дончева представя и редакторската си дейност чрез книгата на Розвита Пол и Петер те Бюкхорст *„Измерване на качеството в библиотеките: оценяване на ефективността“*. Според д-р Дончева представянето на книгата пред българската библиотечна общност и свързаните с това трудности разкрива преди всичко липсата на готовност за нововъведения, липсата на подобни задълбочени трудове у нас, липсата на опит и осъзна необходимост от измерване на резултатите от дейността на българските библиотеки.

Необходимостта именно от измерване на резултатите от дейността на библиотеките и представянето им пред обществеността са в основата на идеята за оценка на информационната стойност на уеб сайтовете на регионалните библиотеки в България и конструирането на препоръчителен модел на уеб сайт, отразяващ резултатите от дейността на регионалните библиотеки.

Идеята е в основата на успешно реализиран проект. Резултатите от проекта са представени в три публикации „Нови подходи за присъствието на българските регионални библиотеки във виртуалното пространство“ (под печат, съавтор Ели Попова), “*New approaches to the presentation of Bulgarian regional libraries in the virtual space*” (съавтор Ели Попова) и „Регионалната библиотека-представяне на нейните ресурси и осигуряване на комуникационни връзки с ползвателите и обществото“ (под печат, съавтор С. Пейчева). Публикациите обобщават резултатите от научния проект и имат принос към конструирането на препоръчителен модел на уеб сайт, отразяващ резултатите от дейността на регионалните библиотеки.

ОЦЕНКА ЗА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ

Представените 31 публикации са в областта на библиотекознанието, отнасят се до дейности, свързани с организацията и управлението на библиотеките, а така също свързани с организацията и управлението на информационни ресурси, потребители и ползване на библиотеките, международна дейност на библиотеките, проектна дейност на библиотеките, библиотечен маркетинг.

Всички публикации не са били обект на оценка по други конкурси или за придобиване на образователна и научна степен „доктор“. Всички публикации са с безспорно качество. Авторството на гл. ас. д-р Анета Дончева Дончева е неоспоримо.

ПРИНОСИ НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ

Във всички свои публикации д-р Анета Дончева демонстрира отлично познаване на библиотечната система у нас, актуалните проблеми пред библиотеките и бариерите пред тяхното развитие. Демонстрира и познаване на съвременните тенденции в световната библиотечна практика, на възможностите добрите примери да бъдат отразени и в българските библиотеки. Особен принос на нейните разработки е свързан с новаторските идеи, които тя не само предлага, но и в значителна степен реализира съвместно с други изяви професионалисти. Такива са например реализираните проекти в областта на нормативната уредба, в подготовката на библиотечни специалисти, във въвеждането на нови технологии в библиотеките и др. Все пак ще открия следните значими приноси на научната и научно-приложна дейност на д-р Анета Дончева.

1. В сферите на общото библиотекознание е демонстриран нов подход за класифициране на видовете библиотеки. Изследвани са новопоявили се видове и тяхното отличие от досегашните. Чрез оригинална методика е проведен анализ на основните тенденции в развитието им и връзките между видовете. Представени и осмислени са новите технологични модели чрез сравнителен анализ на видовете библиотеки и предстоящия преход към т. нар. библиотека на бъдещето. Преосмислени са приоритетите, дейностите и поведението на различните видове библиотеки в конкурентната среда на съвременния информационен пазар.
2. Относно управлението на библиотеките е осмислена съвременната роля на обществената библиотека като важен източник на знания, като пространство за обучение, култура и социална комуникация. Аргументирана е необходимостта от разработки относно ръководните принципи, приоритетите, възгледите и стратегиите за бъдещо развитие на библиотеките (национална, обществени). В поредица от публикации е проследено качеството на управлението на библиотечните организации у нас. Проследен е прехода от технократския и целеви подход към социалния подход (отчитащ човешкия фактор). Идентифицирана е ролята на жените в това управление.
3. В сферите на нормативната уредба на библиотечния сектор е обоснован нов и гъвкав модел за система от нормативни актове.
4. Разработените в съавторство учебни материали запълват една съществена празнота в общо библиотекознание и библиотечния мениджмънт.
5. В поредица от публикации е доказана необходимостта от нов подход към библиотечната статистика у нас и измерването на резултатите от дейността на библиотеките. За първи път са обработени и публикувани данни за състоянието на библиотечната система и отделните библиотеки, които данни не се събират и публикуват от Националния статистически институт или друга представителна организация/институция.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След обстойно запознаване с предоставените за рецензия материали и документи мога да направя извода, че те отговарят на нормативно поставените изисквания за заемане на академична длъжност „доцент“: изследователската, научната, научноприложната и публикационната дейност на д-р Анета Дончева отговарят на критериите и изискванията, посочени в Закона за развитието на академичния състав в Република България и в Правилника за неговото прилагане. Представените научни трудове са достатъчни по обем и са в тематичния обхват на професионалното направление. Те не са били обект на оценка по други конкурси (за придобиване на научна степен или академична длъжност). Публикациите се отличават с актуалност, практическа насоченост и са свидетелство за експертност. Научните и приложни разработки на д-р Анета Дончева се отличават с: актуалност, прецизност на проучените множество източници, проведени изследвания, примери от практиката, оригинални и от значение за научната общност нови и/или прецизирани дефиниции, обобщения, изводи, колекция от данни.

Преподавателската дейност на д-р Анета Дончева напълно отговаря на нормативно поставените изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“.

Горното ми дава основание убедено да препоръчам д-р Анета Дончева Дончева да бъде избрана да заеме академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Книгознание, библиотекознание и библиография – Организация и управление на библиотеките).

20.07.2018

Автор на рецензията:

София

проф. дфн Оля Харизанова